

สถานการณ์ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ของเยาวชนในประเทศไทย

มาลี พฤษ์พงสาวลี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. บทนำ “เพื่อเด็กน้อยร้อยพันได้อิ่มท้อง
เพื่อท้องน้องหลุดพ้นคนกดขี่
เพื่อเด็กไทยชิมชั๊บริบสิ่งดี
เพื่อให้มีผู้ใหญ่ใจดีช่วยกัน”

อัจฉรา ลิ้มเมธี - ประพันธ์

กวีบทนี้พิมพ์อยู่ในแผ่นพับประชาสัมพันธ์งานของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก เนื้อหาของกวีบ่งบอกถึงกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของมูลนิธิ “เพื่อเด็กน้อยร้อยพันได้อิ่มท้อง” คือเป้าหมายของโครงการแต่น้องผู้หิวโหย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ให้ทราบถึงปัญหา ธรรมชาติ และจัดกิจกรรมเพื่อบรรเทาปัญหาทุพโภชนาการให้เด็กทั้งวัยก่อนเรียนและวัยเรียนในชนบทอีสาน “เพื่อน้องน้องหลุดพ้นคนกดขี่” หมายถึงงานของโครงการศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็กซึ่งทำหน้าที่ที่ธรรมชาติเผยแพร่ปัญหาแรงงานเด็กเพื่อให้สาธารณชนเกิดความรู้อย่างเข้าใจต่อปัญหา และมีส่วนในการช่วยเหลือป้องกันไม่ให้มีการใช้แรงงานเด็กอย่างทารุณ กระตุ้นให้นายจ้างจัดสภาพการทำงานที่เหมาะสม รวมทั้งจัดบริการสงเคราะห์ทางด้าน การตรวจสุขภาพ นันทนาการ การศึกษาและฝึกอาชีพให้แก่แรงงานเด็กในโรงงานต่าง ๆ “เพื่อเด็กไทยชิมชั๊บริบสิ่งดี” หมายถึง โครงการสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาเด็ก” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจะส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ให้มีบทบาทต่อการพัฒนาเด็ก ให้เด็กมีโอกาสได้รับข่าวสารความรู้และความบันเทิงที่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตทางความคิดและจิตใจ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 2525 ในประวัติความเป็นมาของมูลนิธิได้ระบุวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งว่า “เพื่อที่จะระดมสรรพกำลังในอันที่จะส่งเสริมและพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ” เหตุที่มูลนิธิจัดทำโครงการต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็เพื่อที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการแก้ปัญหาทั้งหลายที่เด็กไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ คือปัญหาที่เด็กไทยจำนวนมากต้องเป็น

โรคขาดอาหาร ต้องถูกใช้แรงงานก่อนวัยอันสมควร และต้องตกอยู่ในกระแสวัฒนธรรมและสื่อมวลชนที่ “พุนพิษ” มากกว่า “สร้างสรรค์”

นอกเหนือจากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กแล้ว ก็ยังมีองค์กรเอกชนอีกมากมายหลายองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความอนุเคราะห์แก่เด็กในด้านต่าง ๆ เช่นมูลนิธิเด็กจัดโครงการบ้านทานตะวันเพื่อต่อสู้กับปัญหาทุพโภชนาการของเด็กแรกเกิด โครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กหิวโหยในกรุงเทพมหานครฯ ศูนย์เด็กเล็กเคลื่อนที่เพื่อให้การดูแลและจัดการศึกษาตามวัยให้แก่ลูกกรรมกรก่อสร้างในจุดต่าง ๆ โรงเรียนหมู่บ้านเด็กสำหรับเด็กกำพร้าและยากจน ฯลฯ มูลนิธิดวงประทีปจัดโครงการอาหารกลางวันและนมถั่วเหลือง โครงการทุนการศึกษา และโครงการส่งเสริมการศึกษาในสลัม ฯลฯ

กิจกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของมูลนิธิที่กล่าวมาข้างต้น รวมตลอดถึงกิจกรรมขององค์กรอื่น ๆ อีกนับเป็นร้อย ๆ องค์กร¹ คงจะสะท้อนให้เห็นสภาพของปัญหาที่เด็กและเยาวชนเผชิญอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และสภาพของปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้น่าที่จะได้มีการพิจารณาถึงสถานการณ์ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูตลอดจนการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

¹ จากการสำรวจเบื้องต้นของสำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติโดยวิธีสังเกตแบบสอบถามไปยังหน่วยงานกลางในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเยาวชน ปรากฏว่ามีหน่วยงานเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับเยาวชนทั้งสิ้นรวม 94 หน่วยงาน แบ่งเป็นองค์กรเอกชนภายในประเทศ 91 หน่วยงาน และองค์กรระหว่างประเทศ 3 หน่วยงาน งานที่องค์กรเอกชนเหล่านี้ทำส่วนใหญ่เป็นงานด้านบริการสังคมสงเคราะห์ ทางศาสนา และองค์กรอาสาสมัครและบำเพ็ญประโยชน์

สำหรับรายละเอียดขององค์กรเหล่านี้ดู ทำเนียบหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเยาวชนในประเทศไทย, สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี (เอกสาร กนย 1/2523)

ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อที่จะหาข้อสรุปว่าสถานการณ์เหล่านี้มีผลกระทบต่อสิทธิที่ยอมรับกันว่าเป็นสิทธิมนุษยชนของเยาวชนอย่างไร และอะไรเป็นเหตุปัจจัยซึ่งก่อให้เกิดการละเมิดสิทธินั้น ๆ

2. แนวทางการพิจารณาสีทธิมนุษยชนของเยาวชน

สิทธิมนุษยชนของเยาวชนจะพิจารณาจากแนวทางที่กำหนดไว้ในเอกสารต่อไปนี้

2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของเยาวชนขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ.1959 (Declaration of the Right of the Child)

2.2 นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว พ.ศ. 2522

2.3 นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาว

เหตุผลที่ต้องใช้อีกสารทั้ง 3 ชิ้นมาเป็นกรอบในการพิจารณาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเด็กและเยาวชนก็เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องมียุติในระดับใดระดับหนึ่งเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ และจำเป็นจะต้องกล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า การอ้างปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติเป็นมาตรฐานในการพิจารณาเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในหลาย ๆ ครั้งก็ไม่ใช่ที่ยอมรับ โดยมักจะมีผู้โต้แย้งว่า เรื่องของ “สิทธิมนุษยชน” เป็นแนวคิดของประเทศตะวันตกที่มุ่งกว้างแล้วจึงสามารถกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ไว้อย่างสูงลิ่ว ทั้งนี้โดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีความเจริญก้าวหน้ากว่าประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย เพราะฉะนั้นเมื่อจะพิจารณาถึงสิทธิมนุษยชนของประชาชนในประเทศไทยจึงไม่ควรยึดเอาปฏิญญาเหล่านี้เป็นมาตรฐาน เพราะสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศไทยยังไม่เจริญทัดเทียมประเทศตะวันตก ดังนั้นจึงไม่สามารถที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดสภาพเช่นนั้นได้ อยางไรก็ตาม ถ้าพิจารณาเอกสารทางราชการของไทยที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนแล้วก็จะเห็นว่าเอกสารเหล่านี้ก็ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาเยาวชนไปสู่เป้าหมายที่เป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันกับที่กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติทั้งสิ้น² กล่าวคือ ได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต สิทธิในด้านการศึกษาขั้นมูลฐาน และสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติต่ออย่างเหมาะสม และถ้าจะพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะเห็นว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำของสิทธิในแต่ละเรื่องเท่านั้น หากมาตรฐานระดับสูงส่งเกินความสามารถที่จะปฏิบัติได้เลย ถ้าผู้รับผิดชอบของแต่ละประเทศจะมีหลักการและแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “สิทธิมนุษยชนของเยาวชน” ดังที่กำหนดไว้ในปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติ มีลักษณะเป็นสากล หาก “สินค้าฟุ่มเฟือย” ที่เฉพาะประเทศร่ำรวยเท่านั้น จึงจะมีสิทธิบริโภคได้

² ดูประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนโยบายเยาวชนแห่งชาติ (พ.ศ.2516), ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชน เรื่องนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนแห่งชาติ (พ.ศ. 2520) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนโยบายเยาวชนแห่งชาติ (พ.ศ.2522) คำแถลงนโยบายของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันศุกร์ที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2523 และ 20 พฤษภาคม 2526

อนึ่งจำเป็นที่จะต้องยอมรับกันในเรื่องกันว่าแม่แต่ในประเทศที่มีกึ่งร่ำรวยแล้วก็ยังมีปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเยาวชนได้ เพราะฉะนั้นปัญหาว่าเยาวชนไทยจะได้รับการปกป้องสิทธิมนุษยชนหรือไม่จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องความร่ำรวยมั่งคั่งหรือความยากจนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่าบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและยอมรับในความสำคัญของเยาวชนที่มีต่อสังคมมากน้อยเพียงไร และได้มีส่วนที่จะผลักดันให้สิทธิต่าง ๆ ของเยาวชนได้รับหลักประกันอย่างเป็นจริงเป็นจังเพียงไร นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาวของไทยได้ระบุความสำคัญของเยาวชนไว้ว่า “..... เยาวชนเป็นความหวังของชาติ ทั้งในด้านการธำรงและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาสังคมให้มีความก้าวหน้า ความเสมอภาค และความยุติธรรมและการสืบต่อความเป็นเอกราชของชาติ รวมทั้งการใช้วิจารณญาณในการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์”³ ส่วนการพัฒนาเยาวชนไทยจะได้ผลเป็นประการใดนั้นเป็นเรื่องหนึ่ง

3. รายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารรับรองสิทธิมนุษยชนของเยาวชน

3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ มีรายละเอียดคือ

1. หลักการทั่วไป เด็กและเยาวชนพึงได้รับความคุ้มครองให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้โดยจะต้องไม่มีการแบ่งแยกหรือกีดกันอันเนื่องมาจากอคติทางด้านเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา สถานะในทางสังคมหรือทรัพย์สินของเด็กหรือของครอบครัว (ข้อ 1) เด็กและเยาวชนจะต้องได้รับการพิทักษ์และคุ้มครอง

³ นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, สำนักงานกรฐมนตรี หน้า 0 - 1, ต่อไปจะอ้างว่าแผนเยาวชนฯ

เป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา มั่นสมอง และจิตใจ เพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติชน (ข้อ 2) เด็กและเยาวชนจะเป็นบุคคลแรกที่จะได้รับความคุ้มครองและสงเคราะห์ในทุกกรณี (ข้อ 8)

2. สิทธิที่จะได้รับหลักประกันและความมั่นคง สิทธิที่จะเจริญเติบโตโดยมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ซึ่งในการนี้เด็กและแม่ของเด็กจะต้องได้รับการคุ้มครองดูแลเป็นพิเศษตั้งแต่ในขณะที่ยังเป็นทารกในครรภ์ มารดาอยู่ และภายหลังจากการคลอดแล้ว และได้รับโอกาสที่จะพักผ่อนหย่อนใจ มีโอกาสได้เล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินตามประสาเด็ก (ข้อ 4)

3. สิทธิที่จะได้รับการศึกษาซึ่งรัฐควรจะให้เปล่าและเป็นการศึกษาภาคบังคับอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษา การศึกษาที่ให้แก่เด็กนี้จะส่งเสริมให้เด็กมีวัฒนธรรม และช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาความสามารถในด้านต่าง ๆ รวมตลอดถึงความสามารถในการใช้ดุลยพินิจของตน อีกทั้งส่งเสริมให้เด็กเกิดจิตสำนึกทางด้านศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะให้เด็กเป็นสมาชิกที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

เด็กพึงได้รับโอกาสอย่างเต็มที่ที่จะได้เล่นและพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งการเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจนี้จะต้องมีเป้าหมายเกี่ยวกับการศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว (ข้อ 7)

เด็กและเยาวชนที่พิการทางร่างกาย สมอง และจิตใจ มีสิทธิที่จะได้รับการดูแลรักษาและได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษ รวมทั้งได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพของตนโดยเฉพาะ (ข้อ 5)

4. เด็กและเยาวชนพึงได้รับความรักและความเข้าใจอันจะเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่ ในทุกกรณีเด็กและเยาวชนจะต้องเติบโตขึ้นภายใต้การดูแลและรับผิดชอบของพ่อแม่ในท่ามกลางของความรักและความมั่นคงทางด้านวัตถุและจิตใจ เด็กที่อายุยัง

น้อยจะต้องไม่ถูกพรากจากแม่ ยกเว้นแต่กรณีที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อย่างแท้จริง สังคมและรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องให้การเลี้ยงดูเด็กที่ขาดพ่อแม่ และเด็กที่พ่อแม่ไม่สามารถให้การเลี้ยงดูอย่างเพียงพอได้ และรัฐควรจะให้ความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่ยากจนและมีลูกมาก (ข้อ 6)

5. เด็กและเยาวชนพึงได้รับการปกป้องให้รอดพ้นจากการถูกทอดทิ้ง พ้นจากความโหดร้ายทารุณจากการถูกข่มเหงรังแกและเอารัดเอาเปรียบทุกรูปแบบ เด็กจะต้องไม่มีสภาพเป็นสินค้าไม่ว่าในรูปแบบใดต้องไม่มีการรับเด็กเข้าทำงานก่อนวัยอันสมควร เด็กและเยาวชนจะต้องไม่ถูกบีบบังคับหรือได้รับอนุญาตให้เข้าทำงานหรือประกอบอาชีพซึ่งจะก่อให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของเด็กหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางด้านกายภาพสติปัญญาและทางจิตใจของเด็กและเยาวชนนั้น (ข้อ 9)

3.2 นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว พ.ศ. 2522

เอกสารชิ้นนี้จัดทำโดยคณะอนุกรรมการจัดทำแผนพัฒนาเด็กระยะยาวของคณะกรรมการเตรียมงานปีเด็กสากล ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบกับข้อเสนอในแผน และมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับข้อเสนอเกี่ยวกับนโยบายและวิธีการหลักไปใช้ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 “เด็ก” ในแผนพัฒนาเด็กระยะยาว หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 0 - 14 ปี วัตถุประสงค์ทั่วไปของการทำแผนพัฒนาเด็กก็เพื่อกระตุ้นและเร่งรัดให้ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเด็กและประชาชนทั่วไปที่รู้ และเข้าใจในสภาพที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเด็ก และปัญหาที่เด็กต้องเผชิญและให้ตระหนักถึงความสำคัญของเด็กที่มีต่อสังคม กระตุ้นให้ภาครัฐและเอกชนเร่งระดมกำลังในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ ทั้งนี้โดยมุ่งให้เด็กที่มีโอกาสน้อย คือ เด็กในเขตชนบท หรือเขตเมืองที่

มีสถานะดีกว่าในเชิงสังคมเศรษฐกิจได้รับประโยชน์มากขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในทางสังคม

แผนพัฒนาเด็กได้ระบุทิศทางการพัฒนาเด็กซึ่งถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานไว้ ดังนี้⁴

1. เด็กต้องได้รับสารอาหารอย่างน้อยที่สุดตามที่ได้ออกแบบไว้ตามความต้องการของร่างกายในช่วงอายุต่าง ๆ กัน เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่และแข็งแรงสมบูรณ์ตามปกติในวัยของตน

2. เด็กต้องได้รับการป้องกันจากโรคภัยไข้เจ็บที่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ และต้องได้รับการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานในกรณีเจ็บป่วย

3. เด็กต้องมีที่อยู่ที่ถูกสุขลักษณะและไม่คับแคบจนเกินไป มีสถานที่วิ่งเล่นและออกกำลังกาย และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต

4. เด็กต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นพลเมืองไทยที่ดีและมีคุณภาพ รู้จักอยู่ร่วมกันโดยสันติ สามารถเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพในอนาคตและมีเจตคติที่จะเรียนรู้ต่อไปโดยมิหยุดยั้ง

5. เด็กต้องมีโอกาสและสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมและ/หรือประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัย เพื่อปูพื้นฐานวิถีดำเนินชีวิตตามครรลองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6. เด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลหรือครอบครัวที่ให้ความรักและความอบอุ่นเพื่อเป็นรากฐานของพัฒนาการทุกด้าน อาทิ วินัยในตนเอง ความสนใจใฝ่หาความรู้ ความมีมนุษยธรรม และความเชื่อมั่นในมนุษยชาติ

⁴ นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว 2522, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า 1 - 5, 1 - 6 ต่อไปจะอ้างว่า แผนเด็กฯ

3.3 นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนระยะยาว

เป็นเอกสารที่สร้างขึ้นเนื่องจากการทำแผนพัฒนาเด็กระยะยาว 2522 เยาวชนหมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี เอกสารนี้ได้ออกแบบทิศทางการพัฒนาเยาวชนหรือลักษณะเยาวชนที่ต้องการไว้ว่า “เยาวชนต้องมีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ มีความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สินเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี มีการศึกษาภาคบังคับเป็นอย่างน้อย แต่เป็นผู้ใฝ่หาความรู้และทักษะเพิ่มเติมต่อเนื่องตลอดชีวิต ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถและการสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม มีอาชีพสุจริตมุ่งมั่นความสำเร็จในการทำงาน ได้รับความคุ้มครองในการประกอบอาชีพและมีสวัสดิการตามควร ช่วยตนเองและครอบครัวได้ทางด้านเศรษฐกิจ รู้จักเสียสละและพัฒนาการตลาดวัฒนธรรม มีคุณธรรมกำกับการดำรงชีวิตรอบด้าน มีความรักเพื่อนมนุษย์ รับผิดชอบในฐานะสมาชิกกลุ่มในสังคม และมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาประเทศในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”⁵

นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาวได้กล่าวถึงสภาพของปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เยาวชนไทยกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งสภาพของปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของเยาวชน บทความตอนต่อไปจะกล่าวถึงสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในด้านต่าง ๆ 4 ด้านคือ

(1) ด้านปัจจัยนั้น ในการดำรงชีพ (2) ด้านการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถ (3) ด้านการพัฒนาอาชีพ และ (4) ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพสังคม วัฒนธรรมและจริยธรรม ข้อมูลที่นำมาเสนอต่อไปนี้จะเป็นการรวบรวมและเรียบเรียงมาจากนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาวเป็นส่วนใหญ่ แต่ก่อนที่จะ

⁵ แผนเยาวชนฯ อ่างแล้ว, หน้า 0 - 2 สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดูหน้า 1 - 5, 1 - 6

กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละด้านจะเสนอข้อมูลด้านประชากรเยาวชนแต่พอสังเขป

4. ข้อมูลด้านประชากรเยาวชน

จำนวน เอกสารชื่อ “ข้อเท็จจริงและตัวเลขสำคัญเกี่ยวกับเยาวชนของประเทศไทย”⁶ ระบุอัตราส่วนระหว่างเยาวชนกับประชากรทั้งประเทศว่า ปี 2525 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ว่ามีเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 24 ปีบริบูรณ์ 29.88 ล้านคน (จากจำนวนประชากรทั้งประเทศ 49.16 ล้านคน) คิดเป็นจำนวนร้อยละ 60.78 ของประชากรทั้งประเทศ และในปี 2529 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ คาดว่าจะมีจำนวนเยาวชนประมาณ 30.95 ล้านบาท จากจำนวนประชากรทั้งประเทศ 53.02 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 58.37 โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า “เยาวชน” ตามความหมายที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ.ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2521 คือผู้ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี มีจำนวนถึง 2 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ (หน้า 6)

การกระจายตัวของเยาวชน เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท มีอยู่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในเมือง ปี พ.ศ.2520 เยาวชนจำนวนถึงร้อยละ 86.90 อาศัยอยู่ในเขตชนบท และมีเพียงร้อยละ 13.10 เท่านั้น ที่อาศัยอยู่ในเมือง (หน้า 14)

เด็กและเยาวชนที่อยู่ในเมืองนั้น มีอยู่ 2.5 ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2523 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 3.2 ล้านคน ในปี 2528 ในจำนวน 2.5 ล้านคนนี้มีเยาวชนประมาณ 239,400 คน คิดเป็นร้อยละ 57 ของประชากรเยาวชนทั้งหมด อาศัยอยู่ในแหล่งแออัดที่มีสภาพเสื่อมโทรมจำนวน 50 แห่ง ที่สำรวจได้ (หน้า 18)

⁶ ข้อเท็จจริงและตัวเลขสำคัญเกี่ยวกับเยาวชนในประเทศไทย, กองนโยบายและแผนงานเยาวชน, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี

นอกจากที่กล่าวมานี้ยังมีเด็กและเยาวชนประเภทอื่นอีกเช่น เด็กและเยาวชนต่างวัฒนธรรมซึ่งได้แก่ ชาวเขา และชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดภาคใต้ และเด็กและเยาวชนที่เกิดจากผู้อพยพและผู้หลบหนีเข้าเมือง ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

5. สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชน

5.1 สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ

อาหาร ในท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินและในขณะที่ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในเพียงไม่กี่ประเทศที่ส่งอาหารเป็นสินค้าออกที่สำคัญ เด็กและเยาวชนไทยเป็นจำนวนมากต้องเผชิญกับความอดอยากหิวโหย และต้องเผชิญกับภาวะการขาดสารอาหารในระดับที่รุนแรงแตกต่างกัน

จากการสำรวจของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในปี 2521 ในจำนวน 59 จังหวัด พบว่า ในจำนวนเด็กก่อนวัยเรียน (0 – 6 ปี) 8,049,000 คน มีเด็กขาดอาหารระดับต่าง ๆ 4,519,513 คน หรือร้อยละ 56.15 ของประชากรอายุเดียวกัน

ในปี 2523 ยังมีเด็กขาดอาหารในระดับความรุนแรงต่าง ๆ ถึง 3.6 ล้านคน หรือร้อยละ 53.0 ของเด็กในวัยนี้ทั้งหมด เฉพาะในภาคอีสาน มีเด็กขาดโปรตีนและพลังงานถึง 1.7 ล้านคน หรือร้อยละ 59.5 ของเด็กในวัยนี้ และที่สำคัญการขาดโปรตีนและพลังงานระดับรุนแรง ยังมีถึง 1.5 แสนคนหรือร้อยละ 2.2 เป็นโรคนี⁷

เด็กในวัยเรียน (6 – 14 ปี) มีปัญหาการขาดโปรตีนและพลังงานสูงถึงร้อยละ 40 – 50 ของเด็กในวัยนี้

⁷ สนง.คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “การพัฒนาโครงสร้างและการกระจายบริการทางสังคม” แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529 (กทพ.ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย : 2525), หน้า 264

ทั้งหมด⁸ เด็กเหล่านี้จะไปโรงเรียนโดยไม่ได้ทานอาหารเช้า และไม่มีอาหารกลางวันรับประทานด้วย

นอกจากปัญหาการขาดอาหารแล้ว ยังพบว่ามียุติภัยเด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่ตายเพราะขาดอาหารหรือสารอาหาร ในปี 2521 เด็กอายุ 0-4 ปี ตายเนื่องจากภาวะทุพโภชนาการ 76,689 คน⁹

ในปี 2520 เด็กอายุ 7-14 ปี ตายเนื่องจากโรคเกี่ยวกับโภชนาการและโรคที่เกี่ยวข้องถึง 1,677 คน¹⁰

การขาดสารอาหารมีผลกระทบต่อเด็กทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมต่อตัวเด็ก ในทางด้านร่างกายเด็กต้องการสารอาหารเพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตตั้งแต่ยังเป็นเด็กทารกในครรภ์ ถ้าขาดสารอาหารอย่างมากเด็กอาจพิการหรือปัญญา-

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

⁹ แผนเด็กฯ หน้า 4-25

¹⁰ อ้างแล้ว, หน้า 4-88

อ่อนได้ เด็กที่ขาดสารอาหารจะมีร่างกายแคระแกรน ไม่มีภูมิคุ้มกันโรค ซึ่งทำให้เจ็บป่วยได้ง่าย และอาจเป็นอันตรายถึงตายได้ ในทางด้านสติปัญญานั้น เนื่องจากช่วงอายุ 0-2 ปี เป็นช่วงที่สมองของมนุษย์เจริญเติบโตถึงร้อยละ 80 ของสมองทั้งหมด การขาดสารอาหารในวัยนี้ทำให้เซลล์สมองมีน้อย สมองมีขนาดเล็กทำให้เรียนรู้ไม่ได้ดี ปัญญาทึบ และทำให้พัฒนาการอื่น ๆ ของร่างกายเป็นไปน้อยหรือช้ากว่าปกติ ผลกระทบต่อร่างกายและสมองของเด็กทำให้เกิดผลในทางสังคมด้วย กล่าวคือ เด็กที่ขาดอาหารมักจะอ่อนแอไข้โรค ทำให้ขาดความกระตือรือร้นที่จะสนใจสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการเรียนรู้ต่ำ เด็กบางรายไม่ได้ขาดอาหารรุนแรง แม้ผลที่เกิดกับสมองไม่มาก แต่เด็กจะอยู่เฉย ๆ เฉื่อยชา ไม่สนใจ เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสได้รับการเสริมพัฒนาการน้อย เพราะพ่อแม่มักคิดว่าเด็กเรียวร้อย ทำให้เด็กมักขาดความมั่นใจในตัวเอง เรียนไม่เก่ง รู้สึกคนด่าด้อย โง่ ไม่มีคุณค่า ไม่มีคามภูมิใจในตนเอง เด็กมักแยกตัวจากเพื่อน แสวงหาการยอมรับจากสังคมในวิถีทางอื่น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ดิตยาเสพติด ยกพวกตีกัน เป็นต้น

โดยสรุปการขาดสารอาหารโดยเฉพาะในวัยต้นของชีวิต ทำให้มีผลต่อร่างกาย สมอง บุคลิกภาพ ฯลฯ มีผลทำให้ไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพที่ตนมีอยู่นั้นคือเด็กถูกลดทอนความสามารถที่มีอยู่ของตน ทั้งทางกาย สมอง อารมณ์และจิตใจ

สาเหตุที่เด็กขาดอาหารก็เพราะความยากจนของพ่อแม่ เด็กเหล่านี้จะมาจากครอบครัวที่มีภาวะที่เสี่ยงต่อสภาพทุพโภชนาการอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กในชนบทและครอบครัวยากจนในเขตเทศบาลตามแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ หรือเป็นเด็กในครอบครัวของชาวชนบทที่ง้อพยอมมาทำงานทำในกรุงเทพฯ เนื่องจากพ่อแม่ของเด็กเป็นกรรมกรไร้ฝีมือ ค่าจ้างที่ได้จึงต่ำมากทำให้มีผลกระทบกระเทือนมาถึงภาวะโภชนาการภายใน

ครอบครัวด้วย ตัวอย่างของครอบครัวประเภทนี้ได้แก่ครอบครัวของกรรมกรก่อสร้าง ซึ่งเคยมีงานวิจัยสำรวจพบว่าเด็กจำนวนถึงร้อยละ 73.6 เป็นโรคขาดอาหารในระดับต่าง ๆ ¹¹ นอกจากความยากจนแล้วสภาพทุพโภชนาการมีสาเหตุมาจากความเชื่อและค่านิยมที่ผิด ๆ เกี่ยวกับการบริโภคเช่น การอดอาหารบางอย่างของหญิงในขณะตั้งครรภ์หรือภายหลังจากการคลอด ทั้งนี้เพราะเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อบุตรในท้องหรือบุตรที่กำลังกินนมแม่อยู่ ทำให้ร่างกายของแม่ทรุดโทรม ขาดอาหาร ซึ่งมีผลกระทบต่อภาวะโภชนาการของเด็กด้วยความเชื่อและค่านิยมที่ผิด ๆ นี้เป็นผลมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ซึ่งก็มีรากเหง้ามาจากความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษาคหาความรู้นั่นเอง สาเหตุที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ปัจจุบันนี้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีแนวโน้มที่จะลดลงทั้งในเขตเมืองและชนบท ทำให้เด็กไม่ได้รับน้ำนมแม่ซึ่งเป็นอาหารที่ดีที่สุดของทารกมากเท่าที่ควร สาเหตุก็อาจเป็นเพราะแม่มีน้ำนมไม่พอเพราะร่างกายขาดอาหาร หรือแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่ได้เลี้ยงดูลูกเอง จึงต้องใช้นมข้นหวานหรือนมผสมซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเด็ก

¹¹ uryางานวิจัยเรื่องแรงงานอุตสาหกรรม, บ้านทานตะวันมูลนิธิเด็ก สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

งานวิจัยนี้เก็บตัวอย่างคนงานก่อสร้างในกรุงเทพมหานคร 500 ตัวอย่างได้ข้อสรุปว่าร้อยละ 47 เป็นคนงานไร้ฝีมือ ได้รับค่าจ้างเป็นรายวัน ร้อยละ 43 ของคนงานทั้งหมด ได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ คนงานที่ได้รับค่าแรงตามกฎหมายมีร้อยละ 57 ซึ่งเป็นแรงงานฝีมือที่มีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว 1 ปี ลูกจ้างร้อยละ 30 ตกอยู่ในสภาพไม่พอกินพอใช้ ร้อยละ 35 มีภาวะหนี้สินซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 23 ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 20 ต่อเดือน ลูกจ้างหญิงมีอยู่ร้อยละ 28 ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด เป็นลูกจ้างที่ไร้ฝีมือและได้ค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ไม่ได้ทำให้ปัญหาทุพโภชนาการของเด็กทุเลาเบาบางลงคือนโยบายทางการพัฒนาการผลิตพืชผลในทางเกษตรของรัฐที่มุ่งการผลิตเพื่อส่งเป็นสินค้าออกมากกว่าพืชผลที่จำเป็นต่อการบริโภคภายในประเทศ ตัวอย่างเช่น รัฐบาลมีนโยบายให้ส่งเสริมการขยายเนื้อที่ให้ปลูกข้าวโพดมาก ๆ เพื่อขายเป็นสินค้าออก เพื่อเกษตรกรจะได้มีรายได้สูงขึ้น แต่ไม่ได้คำนึงถึงว่าข้าวโพดเป็นพืชที่ต้องใช้ปุ๋ยเป็นจำนวนมาก และหลังจากปลูกแล้วจะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพปลูกพืชอื่นไม่ได้ นอกจากมันสำปะหลัง ซึ่งในกรณีนี้ น่าจะได้มีการคำนึงถึงผลเสียของการส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพดมากกว่า เพราะข้าวโพดเป็นอาหารที่ไม่ค่อยมีผู้นิยมบริโภคในประเทศอยู่แล้ว นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์แน่นอนที่จะดำเนินการเพิ่มผลผลิตข้าวซึ่งในระยะหลัง ๆ ได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอนทั้งนี้เนื่องมาจากความแปรปรวนของอากาศ

เครื่องนุ่งห่ม แม้ว่าจะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มของเยาวชนเหมือนข้อมูลทางด้านอื่น ๆ แต่ก็คงพอจะสรุปได้ว่าเด็กในครอบครัวที่ยากจนทั้งในเมืองและชนบท น่าจะมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องนุ่งห่มประจำตัวซึ่งอาจขาดแคลน มีสภาพที่ไม่สะอาดและขาดวิน และไม่มีเครื่องนุ่งห่มที่ให้ความอบอุ่นอย่างเพียงพอ

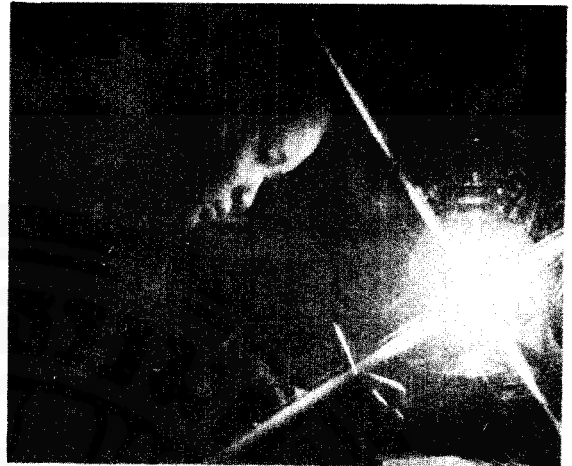
ที่อยู่อาศัย ข้อมูลประชากรระบุว่า ในปี 2520 เยาวชนจำนวนร้อยละ 86.90 อาศัยอยู่ในเขตชนบท มีเพียงร้อยละ 13.10 เท่านั้นที่อาศัยอยู่ในเมือง ในเขตเมืองมีเยาวชน 2.5 ล้านคน อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในปี 2523 และในจำนวน 2.5 ล้านคนนี้ มีเยาวชน 239,400 คน คิดเป็นร้อยละ 57 ของประชากรทั้งหมด อาศัยอยู่ในแหล่งแออัดที่มีสภาพเสื่อมโทรม จำนวน 50 แห่งที่สำรวจได้

จากข้อมูลประชากรดังกล่าวนี้อาจสรุปได้ว่าอย่างน้อยที่สุดมีประชากรวัยเด็กและเยาวชนประมาณ 239,400 คน ที่ต้องอาศัยอยู่ในแหล่งแออัดซึ่งมีความเป็นอยู่ที่เลวร้าย ไม่ถูกสุขลักษณะด้วยประการทั้ง

ปวง ตัวเลขของเยาวชนในแหล่งแออัดที่แท้จริงจะต้องมีมากกว่านี้หลายเท่า เพราะนี่เป็นเพียงตัวเลขของ 50 แห่งที่สำรวจได้ในกรุงเทพฯ เท่านั้น ซึ่งมีประมาณการว่ามีแหล่งแออัดทั้งสิ้นมากกว่า 300 แห่ง มีประชากรประมาณ 7 หมื่นครอบครัว ทั้งนี้ยังไม่นับชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ ๆ เมืองอื่น

นอกจากนี้ยังมีเด็กและเยาวชนอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องพักอาศัยอยู่ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างไปจากชุมชนแออัดหรืออาจมีสภาพเลวร้ายยิ่งไปกว่าเสียอีก ตัวอย่างเช่น เด็กและเยาวชนลูกคนงานก่อสร้าง ที่อาศัยอยู่อย่างแออัดยัดเยียดในบ้านพักคนงานก่อสร้างตามสถานที่ต่าง ๆ บ้านพักส่วนใหญ่จะทำเป็นเรือนแถวยาวแล้วกันเป็นห้อง ๆ ขนาด 2 คนนอนในแต่ละห้องคนงานทั้งครอบครัว จะต้องเข้าไปอยู่เพราะฉะนั้นห้องพักจึงเป็นทั้งห้องนอน ห้องครัว ห้องอาหาร ห้องนั่งเล่น ฯลฯ สภาพภายในบ้านอับชื้น มีดทับไม่รับแสงสว่าง ไม่มีการดูแลทำความสะอาด สภาพภายในบริเวณบ้านพักสกปรก เต็มไปด้วยขยะที่ต่างคนต่างทิ้ง และสิ่งปฏิกูลจากมนุษย์ สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะนี้ทำให้การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นโรคที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่เด็ก ซึ่งมักเป็นโรคผิวหนัง และโรคทางเดินหายใจ และทำให้เด็กที่อยู่ในสภาพขาดอาหารอยู่แล้วอยู่ในสภาพอมโรคและมีน้ำหนักน้อยกว่าเด็กในวัยเดียวกัน

สำหรับสถานที่ที่วิ่งเล่นและออกกำลังกายของเด็กและเยาวชนในแหล่งแออัดนั้น แทบจะเรียกได้ว่าไม่มีเลย เพราะสภาพของบ้านในแหล่งแออัดปลูกแบบหลังคาชนหลังคา ที่สาธารณะก็เป็นเพียงสะพานไม้แคบ ๆ ที่ใช้เดินเท่านั้น สำหรับเด็กในเขตก่อสร้างก็ไม่มีที่วิ่งเล่นที่เป็นหลักแหล่ง ต้องวิ่งเล่นอยู่ภายในบริเวณก่อสร้าง หรือบางที่พ่อแม่หรือพี่คนโตซึ่งทำหน้าที่เลี้ยงน่องก็จะพาไปทำงานหรือไปเที่ยวเล่นในบริเวณก่อสร้างด้วยทำให้เกิดอุบัติเหตุที่น่าสลดใจหลายกรณี เช่น กรณีของซิดเด็กอายุ 3 ขวบ ถูกท่อนไม้กระเด็นถูกกระโหลกศีรษะ

ยุบไปครึ่งหนึ่ง กรณีของเด็กหญิงบัวขาวที่นิ้วมือถูกลิฟท์ที่ใช้ขนวัสดุก่อสร้างตัดขาดเพราะพ่อแม่ปล่อยให้เล่นอยู่ตามลำพัง หรือกรณีเด็กหญิงอายุ 3 ขวบอีกคนหนึ่งซึ่งถูกไฟฟ้าดูดตายโดยหากันรับผิดชอบไม่ได้¹²

ส่วนเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทแม้จะไม่ต้องเผชิญกับมลภาวะที่เป็นอันตรายเหมือนกับเด็กในเมือง แต่สภาพของที่อยู่อาศัยก็คงจะไม่ถูกสุขลักษณะไม่แตกต่างไปมากนัก เขตชนบทเหล่านี้ขาดแคลนแม้กระทั่งน้ำสะอาดที่จะใช้ดื่มกิน ขาดบริการสาธารณสุขโรคต่าง ๆ และขาดบริการสาธารณสุข สภาพต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนขาดสุขอนามัยที่ดีและเป็นผลให้เกิดโรคร้าย ความเจ็บป่วยนานาชนิด

การรักษาพยาบาล การรักษาพยาบาลเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้ ประชากรในวัยเด็กเป็นวัยที่จะต้องได้รับความดูแลเอาใจใส่และได้รับบริการทางด้านการป้องกันและรักษาโรคเป็นพิเศษทั้งนี้เพราะยังเป็นวัยที่ยังไม่แข็งแรงอย่างเต็มที่ เมื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับบริการทางด้านการรักษาพยาบาลแล้วจะพบว่าอยู่ในสภาพที่

¹² ข้อมูลจาก บทความเรื่อง “ชีวิตที่อับมีดของชีวิต” “แรงงานอุตสาหกรรมก่อสร้าง” “ชีวิตเด็กก่อสร้าง” วารสารเด็กไทย, มูลนิธิเด็ก ฉบับช่วงครึ่งปีหลัง 2525

น่าตกใจ เพราะอัตราการตายของทารกและเด็กไทยยังคงมีสูงและสถิติมิได้ลดลงเท่าใดนัก เด็กอายุ 0 - 4 ปีมีอัตราการตายเป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับประชากรกลุ่มอายุอื่น ๆ คือตายถึงร้อยละ 20.1 ของจำนวนตายทั้งหมดและที่สำคัญคือโรคส่วนใหญ่ที่คร่าชีวิตเด็กนั้น เป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบทางเดินหายใจ โรคบาดทะยัก ฯลฯ

การเจ็บป่วยและความตายที่เกิดขึ้น เกิดจากการที่ประชากรวัยเด็กยังได้รับบริการเกี่ยวกับการควบคุมโรคและการรักษาพยาบาลอย่างไม่ทั่วถึง ในปี 2521 มีเด็กอายุ 0 - 1 ปี เพียง 412,218 คนหรือร้อยละ 33.8 ของเด็กในวัยเดียวกันนี้ที่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก ไอกรน และมีเด็กที่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันไข้รากสาดน้อย 2,506,817 คน หรือร้อยละ 31.2 ของเด็กวัยเรียนทั้งหมด¹³

นอกจากนี้ยังมีการสำรวจพบว่าบริการด้านอนามัยโรงเรียนและสาธารณสุขอื่น ๆ ยังไม่เพียงพอและทั่วถึง การสุขาภิบาลในชุมชนในบ้านและโรงเรียนยังไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอาหาร น้ำ และการใช้ส้วมอย่างถูกสุขลักษณะ¹⁴

การบริการไม่ทั่วถึงนั้นมีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการกระจายบริการอย่างไม่เสมอภาค ปัจจุบันบางจังหวัดมีแพทย์ทั้งจังหวัดเพียง 10 คน เช่น จังหวัดสตูลหรือในขณะที่กรุงเทพฯ มีอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 1 : 1,051 คน จังหวัดกาฬสินธุ์ก็มีอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร 1 : 36,767 คน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก¹⁵ หรือในขณะที่สถิติเฉลี่ยของประเทศ เฉลี่ยเพียงคนไข้ 1 เติงต่อประชากร เท่ากับ 658 คน กรุงเทพฯ มีสถิติเพียงคนไข้ 1 เติงกับประชากรเพียง 289 คน¹⁶

การขาดแคลนบริการสาธารณสุขในต่างจังหวัดนี้ทำให้ประชาชนต้องพึ่งบริการของร้านขายยาของหมอตำแย หมอเถื่อน หมอดู การทรงเจ้าเข้าผี ฯลฯ จากการสำรวจของกระทรวงสาธารณสุขและของมหาวิทยาลัย

ลัยมหิดล พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนจะพึ่งแพทย์ในกรณีที่มีอาการรุนแรงเหนือความสามารถที่บรรดาญาติมิตรจะวินิจฉัยได้เท่านั้น¹⁷ การที่ปริมาณของบริการไม่เพียงพอและลักษณะของบริการที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาสาธารณสุขนี้เองที่ทำให้ประชาชนผู้รับบริการทั่วไปมีลักษณะให้ความสำคัญกับการรักษามากกว่าการป้องกันโรค¹⁸

นอกจากนี้ถ้าพิจารณาบริการสาธารณสุขไปทั่วทุกหมู่บ้านด้วย จะพบว่าโอกาสที่ประชาชนต่างจังหวัดและเด็ก ๆ จะมีอนามัยสมบูรณ์ยิ่งลดน้อยไปอีก จำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำสะอาดดื่ม มีระบบกำจัดของเสียอย่างถูกสุขลักษณะไม่ถึงร้อยละ 1 ของหมู่บ้านทั้งหมด¹⁹

กล่าวโดยสรุปผลจากการที่บริการสาธารณสุขและสาธารณสุขไปทั่วทุกจังหวัดกระจายอย่างไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ทำให้ประชากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบททำให้ประชากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในชนบท มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย โรคติดต่อ ยังคงเป็นโรคติดต่อที่สำคัญ คร่าชีวิตเด็กไทยปีละเป็นจำนวนมาก (นายแพทย์นัดดา ศรียาภัย, ไทยรัฐ 21 เมษายน 2526) เด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด และในที่พักอาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่นในบ้านพักคนงานก่อสร้างก็ประสบปัญหาการขาดแคลนบริการทางด้านสาธารณสุขและสาธารณสุขไปทั่วทุกจังหวัด เช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนในชนบท

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิต่อปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพของเด็กและเยาวชนในประ-

13. แผนเด็ก, หน้า 5 - 16

14. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5, หน้า 313

15. นายแพทย์อดุลย์ วิริยะเวชกุล วารสารศิริราช อังในนิตยสารหมอชาวบ้านฉบับเดือนมิถุนายน 2526

16. สิริลักษณ์ ชุตินกุล "ปัญหาสาธารณสุข : ความเหลื่อมล้ำที่ต้องแก้ไข" เอกสารประกอบการสัมมนา ประเทศไทยคือกรุงเทพฯฯ

17 - 18 กุมภาพันธ์ 2526, หน้า 3(2) - 23

17. อ่างแก้ว, หน้า 3(2) - 28

18. หน้า 3(2) - 29

19. หน้า 3(2) - 28

ประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ยังอยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วง และควรที่จะได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน

5.2 สถานการณ์ด้านสิทธิต่อปัจจัยในการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถ *

นอกเหนือจากพัฒนาการทางด้านกายภาพ ซึ่งได้มาจากการได้รับสารอาหารที่จำเป็นต่อความเจริญเติบโตของร่างกายแล้ว เด็กและเยาวชนยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ความสามารถเพื่อจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม นอกจากนี้ก็ยังจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา

* รายละเอียดของสถานการณ์ด้านนี้เรียบเรียงสาระสำคัญจากแผนเด็ก ๗ อ่างแล้ว, บทที่ ๖ การพัฒนาสติปัญญา สังคมบุคลิกภาพและจริยธรรมของเด็กไทย บทที่ ๗ การศึกษาในระบบโรงเรียน บทที่ ๘ การศึกษาสำหรับเด็กที่มีปัญหาพิเศษ บทที่ ๙ การศึกษานอกระบบโรงเรียน บทที่ ๑๐ การศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษาทางอ้อม

ทางด้านจริยธรรม เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม และเพื่อที่จะได้มีส่วนในการเสริมสร้างและจรรโลงสังคมของตนให้เจริญยืนยาวต่อไป ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ความสามารถ และจริยธรรมนี้ ได้แก่ การศึกษาตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูซึ่งมีอิทธิพลต่อการให้ความรู้และการปลูกฝังเจตคติและค่านิยมต่าง ๆ ขบวนการให้การศึกษอบรมแก่เด็กเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจะต้องเริ่มภายในครอบครัวก่อน ในรูปของการให้การอบรมกลุ่มแม่เลี้ยงเลี้ยงดูตั้งแต่เด็กยังเล็ก ๆ อยู่ นอกจากนั้นก็ต้องพึ่งพาาระบบการศึกษาแบบต่าง ๆ ซึ่งได้แก่การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) และการศึกษาทางอ้อมหรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมนอกระบบโรงเรียน หรือการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างสมประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน บทความในส่วนนี้จะสรุปสภาพของปัญหาต่าง ๆ ที่

เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาทางอ้อมหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความสามารถของเด็กก่อนวัยเรียนได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยหลายด้าน เท่าที่ศึกษากันมามีปัจจัยทางด้านอาหาร ปัจจัยทางด้านฐานะเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ปัจจัยทางด้าน การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ และปัจจัยทางด้านประสพ-การณและสิ่งเร้า ปัจจัยในด้านอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้เด็กอยู่ในสภาพที่พร้อมหรือไม่พร้อมในการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถ การขาดอาหารหรือสารอาหารบางอย่างมีผลโดยตรงต่อความเจริญเติบโตของม้ามอง และทำให้ความสามารถในการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กถูกจำกัดลงด้วย สาเหตุของปัญหาการเลี้ยงดูเด็กด้วยอาหารที่ไม่เพียงพอ หรือเลี้ยงดูด้วยสารอาหารที่ไม่ถูกชนิดนั้นก็สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วว่ามาจากสาเหตุ 2 ประการคือ ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวและปัญหาความรู้และค่านิยมในการบริโภคแบบเก่า ๆ ของพ่อแม่ ซึ่งปัญหาที่สองนี้ก็มีส่วนเชื่อมโยงกับปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ไม่น้อย ในส่วนนี้จึงสรุปได้ว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจดี และพ่อแม่มีการศึกษา จะเป็นเด็กที่มีภาวะโภชนาการที่ดีอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะส่งเสริมให้เด็กพัฒนาทางด้านสติปัญญา ความสามารถ ได้มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสภาพตรงกันข้าม สำหรับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ปัจจัยทางด้าน การเลี้ยงดูของพ่อแม่ และปัจจัยทางด้านประสพการณและสิ่งเร้าก็ได้มีการศึกษากันมาแล้วว่าต่างก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งอาจจะไม่แสดงออกโดยทันทีแต่จะปรากฏชัดเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยเรียนแล้ว มีงานวิจัยทั้งของต่างประเทศและประเทศไทย ที่แสดงให้เห็นว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาในด้านต่าง ๆ มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ

กิจและสังคมต่ำ เช่น เด็กยากจน เด็กในชนบท และเด็กสลัม สำหรับปัจจัยทางด้าน การเลี้ยงดูก็พบว่าพ่อแม่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็ก และองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับสติปัญญาของเด็กคือระดับเศรษฐกิจและระดับการศึกษาของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยด้านประสพการณและสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งในด้านสติปัญญาและอารมณ์บุคลิกภาพมาก และได้พบว่าเด็กที่ได้รับสิ่งเร้ามีการพัฒนาทางสติปัญญาเร็วกว่าเด็กที่ไม่ได้รับสิ่งเร้า การกระตุ้นทั้งในเชิงสังคม เช่น การที่เด็กถูกอุ้ม กอด พุดคุย และเล่นด้วย และการกระตุ้นด้านสิ่งของ เช่น จำนวนของของเล่น และชนิดของเล่น ล้วนทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้นเร็วกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการกระตุ้นเร้าเลย ภาวะการขาดการกระตุ้นเร้านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พัฒนาการของเด็กที่ด้อยโอกาส เช่น เด็กในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ฯลฯ ที่ไม่ได้รับความอบอุ่นเพราะขาดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อเนื่องกับแม่หรือผู้เลี้ยงเป็นไปอย่างเชื่องช้าทำให้เด็กมีลักษณะเฉื่อยขрім เชื่องซึม ดีตัวออกห่าง และมีบุคลิกภาพที่เป็นปัญหา ภาวะขาดสิ่งกระตุ้นเร้านี้อาจจะร้ายแรงถึงขนาดที่ทำให้เด็กเกิดการเสื่อมทางสติปัญญาและสังคมบุคลิกภาพขนาดเข้าลักษณะโรคจิตที่ปราศจากความรู้สึกรู้ คือเป็นผู้ที่ไม่สามารถทั้งจะให้ความรักและรับความรักจากใครได้ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นภาวะการขาดแคลนความรักและการกระตุ้นเร้าอาจทำให้เด็กมีอาการโรคจิตประเภทไฮ-โคแพทได้

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า วัย 0 - 6 ปี เป็นวัยที่จัดว่าเป็นช่วงวิกฤติที่จะชี้ขาดชะตาชีวิตของเด็กทุกคน ทั้งนี้เพราะเป็นวัยของการก่อร่างสร้างฐานที่จะทำให้เด็กสามารถมีพัฒนาการที่ดีและเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกายซึ่งจะมีผลต่อสุขภาพกายและจิตของเด็ก พัฒนาการทางด้านสมองซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับระดับสติปัญญา ความสามารถ และพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างที่จะทำให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวสรุปสภาพของปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนว่ามีประชากรเด็กช่วงอายุ 0 – 6 ปี เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนและไม่อยู่ในศูนย์เด็กปฐมวัย เด็กเหล่านี้จะอยู่กับผู้ปกครองซึ่งก็จะเลี้ยงดูให้การศึกษาอบรมตามอัธยาศัยของแต่ละครอบครัว ถ้าครอบครัวไหนฐานะทางเศรษฐกิจดี และผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในตัวเด็ก เด็กเหล่านี้ก็จะมีโอกาสที่จะเติบโตพัฒนาอย่างเต็มที่และไม่เป็นภาระต่อสังคม อย่างไรก็ตามในสภาพสังคมไทยปัจจุบันนี้ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท และแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ และมีรายได้ต่ำ ประกอบกับที่ผู้ปกครองต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลลูก เด็ก ๆ เหล่านี้จะถูกปล่อยปละละเลยตามขะยะกรรม ซึ่งจะมีผลต่อไปในอนาคต เนื่องจากเด็กไม่ได้รับการปลูกฝัง กำนิยม เจตคติ จริยธรรม ในวัยที่เป็นช่วงสำคัญที่สุดของชีวิต เด็กกลุ่มนี้จะเสียเปรียบเด็กที่ได้เข้าไปอยู่ในระบบโรงเรียนหรือเด็กที่ทางบ้านพร้อมที่จะให้พัฒนาการที่ดี บริการที่รัฐจัดให้เด็กเล็กในรูปแบบของศูนย์เด็กปฐมวัย และสถานเลี้ยงดูเด็กก็มีอยู่เพียงเล็กน้อยไม่ทั่วถึง จึงไม่สามารถรองรับความต้องการที่มีอยู่มากมายได้ ตัวเลขในปี 2521 ระบุว่ารัฐจัดให้ได้เพียงร้อยละ 1.23 ของจำนวนเด็กทั้งหมดที่อยู่นอกโรงเรียนเท่านั้น และเท่าที่จัดได้นี้ก็ยังมีปัญหาทางด้านคุณภาพด้วย

โดยสรุปกล่าวได้ว่า มีเด็กก่อนวัยเรียนจำนวนมากที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีทั้งในเมืองและชนบทต้องขาดโอกาสในการพัฒนาสติปัญญาในลักษณะที่ทัดเทียมกับเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า นอกจากนี้จะไม่มีโอกาสพัฒนาสติปัญญาแล้ว จากการศึกษายังพบว่าเด็กเหล่านี้มีความเอนเอียงที่จะลุ่มหลงมัวเมาในอบายมุขได้ง่าย เพราะใช้เวลาว่างให้หมดไปกับการเล่นการพนันเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งก็ลอกเลียนมาจากการกระทำของผู้ใหญ่นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม จะต้องกล่าวย้ำในที่นี้ว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ได้หมายความว่าพ่อแม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

เท่านั้นจึงจะเลี้ยงดูให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างไม่เป็นปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่ง หรืออาจจะเรียกได้ว่าจำเป็นยิ่งกว่าก็คือ ความรักความเอาใจใส่และความเข้าใจที่เด็กต้องการจากพ่อแม่ ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเพียงปัจจัยที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่ถ้ามีแต่เพียงวัตถุแต่ปราศจากความรักความเอาใจใส่ที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถเจริญเติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้ ดังจะเห็นได้จากสภาพของครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีที่อยู่ในฐานะที่ขบถปรนเปรอทางด้านวัตถุทุกอย่างแต่ไม่มีเวลาที่จะให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อลูก ซึ่งทำให้เด็ก ๆ เหล่านี้ขาดความอบอุ่นในชีวิต และกลายเป็นเด็กมีปัญหาในที่สุด

2. การศึกษาภาคบังคับ

2.1 การศึกษาภาคบังคับสำหรับเยาวชนทั่วไป

ปรากฏว่าจำนวนกว่าครึ่งของเด็กที่อยู่ในวัยเรียน (7 – 14 ปี) ซึ่งควรจะได้รับการศึกษาภาคบังคับไม่ได้รับการศึกษาดังจะเห็นได้จากสถิติ พ.ศ. 2519 ซึ่งระบุว่า เด็กจำนวน 2,420,360 คน คิดเป็นร้อยละ 52.8 ของเด็กในวัยนี้ทั้งหมด และมีประมาณการว่า ในปี 2521 มีเด็กอายุ 7 – 14 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน 2,408 ล้าน คิดเป็นร้อยละ 24.82 ในทางความเป็นจริงแล้ว ตัวเลขของเด็กที่อยู่นอกโรงเรียนน่าจะสูงกว่านี้

เด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับเหล่านี้จะเป็นเด็กในเขตชนบทห่างไกลนอกเขตเทศบาล และเด็กในแหล่งเสื่อมโทรมในเขตเทศบาล สาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กนอกเขตเทศบาลระหว่างอายุ 10–14 ปี ต้องอยู่นอกระบบโรงเรียน ปรากฏว่า ร้อยละ 76.1 ไม่มีทุนเรียนหรือต้องเลี้ยงชีพ และสาเหตุที่ทำให้เด็กในเขตเทศบาลระหว่างอายุ 10–14 ปี ไม่ได้เรียน ก็เพราะไม่มีทุนเรียน หรือต้องทำงานเลี้ยงชีพ คิดเป็นร้อยละ 78.7 เด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนเหล่านี้ต้องหางานทำ งานที่เด็กนอกเขตเทศบาลทำส่วนใหญ่จะเป็นงานด้านเกษตรกรรม ส่วนเด็กในเขตเมืองจะทำงานเกี่ยวกับการค้าและการผลิต เนื่องจากเด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานเหล่านี้ขาดความรู้และฝีมือ และเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุยัง

น้อยทำให้ไม่สามารถเลือกงานได้ สภาพการทำงานจึงไม่ดี และต้องตกอยู่ในสภาพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบได้ง่ายจากนายจ้าง

2.2 การศึกษาภาคบังคับสำหรับเยาวชนที่มีปัญหาพิเศษ

เยาวชนที่มีปัญหาพิเศษ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกได้แก่ เยาวชนพิการซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องจัดการศึกษาให้เป็นพิเศษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ ประเภทที่สองได้แก่เยาวชนที่ไม่ได้พิการแต่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์เป็นพิเศษ

ในขณะที่แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หมวด 2 ข้อ 15 ระบุว่า “รัฐพึงจัดและสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน” ในทางความเป็นจริงปรากฏว่าผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้ได้รับการบริการจากรัฐน้อยมาก ตัวอย่าง เช่น ในปี 2522 เด็กพิการทางตาทั้งหมด เด็กเป็นใบ้ หูหนวก ร้อยละ 9 และเด็กพิการทางแขนและลำตัว ร้อยละ 1.9 เท่านั้น²⁰ สำหรับเด็กพิการทางสมองนั้นปรากฏว่า ในปีหนึ่ง ๆ รัฐและเอกชนสามารถรับเข้าฝึกหัดและให้การศึกษาได้ไม่เกิน 1,500 คน จากจำนวนเด็กและเยาวชนพิการทางสมองที่มีประมาณ 209,800 คน คิดเป็นเพียงร้อยละ .50 เท่านั้น เมื่อพิจารณาทางด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อการให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่พิการ ก็พบว่ารัฐจัดให้น้อยมากกล่าวคือ ในปีการศึกษา 2519 รัฐจัดสรรเงินให้เพียง 8-10 ล้านบาทเท่านั้น ซึ่งเป็นตัวเลขที่ห่างไกลจากประมาณการค่าใช้จ่ายจริงที่รัฐจะต้องใช้ปีละ 327.4 ล้านบาท ถ้ารัฐต้องการจะให้เด็กเหล่านี้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงเพื่อลดความเสียเปรียบทางสังคม²¹

ปัจจุบันยังไม่มีตัวเลขที่ยืนยันแน่นอนว่าเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพิเศษนี้มีจำนวนเท่าใดและอยู่ในส่วนไหนของประเทศบ้าง แต่คาดหมายว่าจะมีจำนวนของเด็กและเยาวชนประเภทนี้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาอื่น ๆ เช่น สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การใช้จ่ายอันตรายเป็นการควบคุม ฯลฯ ทำให้เด็กพิการเพิ่มมากขึ้น

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นแต่เพียงการสะท้อนให้เห็นสภาพของปัญหาในเชิงปริมาณเท่านั้น ว่ามีเด็กและเยาวชนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งก็จะเห็นว่ามีความที่น่าเป็นห่วงอยู่ไม่น้อย เมื่อพิจารณาถึงการประเมินทางด้านคุณภาพของบริการของรัฐทางด้านการศึกษาภาคบังคับแล้ว ก็ทำให้ต้องตั้งคำถามว่าสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของบรรดาเด็กที่อยู่ในระบบทั้งหลายมีมากน้อยเพียงไร และสิ่งที่น่าเป็นห่วงยิ่งไปกว่านั้น คือความเหลื่อมล้ำทางด้านคุณภาพของการศึกษาทั้งในระดับภาคบังคับและในระดับมัธยมศึกษาระหว่างเด็กที่มีโอกาสดีและเด็กที่ด้อยโอกาส ระหว่างเด็กในเมืองกับเด็กในชนบท ความเหลื่อมล้ำนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เด็กที่มีโอกาสดีอยู่แล้วมีโอกาสพัฒนาตัวเองมากขึ้น และทิ้งช่วงห่างจากเด็กที่ด้อยโอกาสออกไปในทุกขณะ ทำให้เกิดช่องว่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนสองประเภทมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำนี้มีสาเหตุมาจากคุณภาพของครู การขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษา และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของนักเรียนเอง เช่น มีงานวิจัยของกองการประถมศึกษา ในปี 2509 เปิดเผยว่ามีเด็กเป็นจำนวนมากมีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ 60 สาเหตุของการขาดเรียนมาจากความยากจน ขาดอาหารมื้อกลางวัน มีเสื้อผ้าไปโรงเรียนชุดเดียว ไม่มีสมุด ดินสอ ต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน บางทีก็ต้องอพยพตามพ่อแม่ไปทำงานในแหล่งอื่น เจ็บป่วยบ่อย บ้านอยู่ไกลโรงเรียนมาก ฯลฯ นอกจากนี้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาแล้ว ก็ยังมีปัญหาการขาดความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา ซึ่งนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวสรุปได้ว่า เด็กในถิ่นทุรกันดารนอก

²⁰ แผนเด็กฯ หน้า 8 - 18, 8 - 19

²¹ อ้างแล้ว, หน้า 12 - 2, 12 - 3

เขตเทศบาล อยู่ในโรงเรียนบางประเภท ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ และไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ความเหลื่อมล้ำนี้มีในทุกระดับชั้นเรียนทุกประเภทโรงเรียน ทุกภาคการศึกษา และทุกท้องถิ่น เป็นความเหลื่อมล้ำที่เห็นได้เด่นชัดตั้งแต่ในอดีตและยังปรากฏอย่างชัดเจนอยู่ในปัจจุบัน คือคนที่อยู่ในเขตเมืองและเมืองหลวงได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกล แม้กระทั่งในระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา²²

3. การศึกษานอกระบบและการศึกษาโดยทางอ้อม

เมื่อเด็กพลาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระบบแล้ว เด็กก็น่าจะได้รับประโยชน์จากบริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาโดยทางอ้อมโดยผ่านทางสื่อมวลชนและนันทนาการต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะ ในแง่อุดมคติ การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะเป็นวิถีทางที่ช่วยให้โอกาสแก่บุคคลที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้โดยอาศัยกลไกของการศึกษานอกระบบในการศึกษาทั้งในระดับพื้นฐาน และระดับการศึกษาแบบต่อเนื่องตลอด

²² อ้างแล้ว, หน้า 7 - 1

ชีวิต (life long Education) แต่ในทางความเป็นจริงปรากฏว่า การศึกษานอกระบบปัจจุบันนี้ไม่ได้มีส่วนเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัย 7 - 14 ปี ซึ่งยังอยู่ในการศึกษาภาคบังคับอยู่

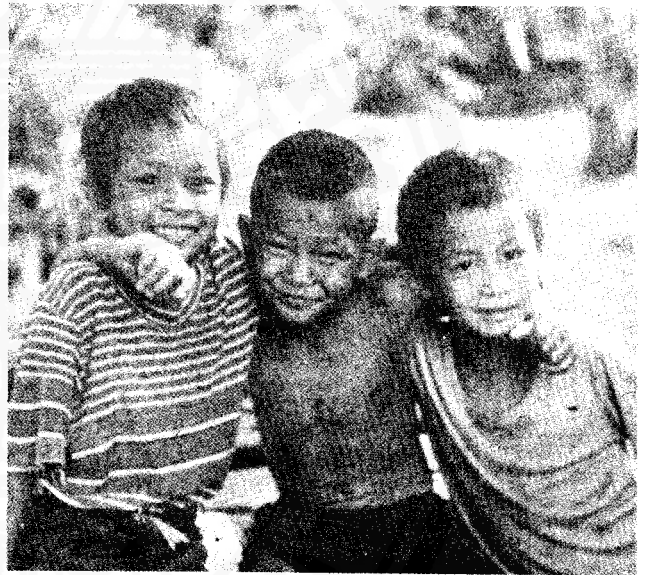
สำหรับโอกาสของประชาชนที่จะได้รับการศึกษาโดยทางอ้อมโดยอาศัยสื่อมวลชนนั้นว่ามีน้อยมาก ดังจะเห็นได้จากนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนได้สรุปว่า ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยมีทรัพยากรทางด้านสื่อมวลชนเป็นจำนวนมาก และรัฐเป็นเจ้าของสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลเกือบทั้งหมด คือสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ (สถานีวิทยุในประเทศไทยมี 226 สถานี ร้อยละ 27 อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 52 เป็นของหน่วยงานภายใต้กระทรวงกลาโหม) แต่รัฐไม่มีนโยบายที่จะใช้สื่อมวลชนเหล่านี้เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการพัฒนาเด็ก ในทางตรงข้ามรัฐบาลและเอกชนผู้เป็นเจ้าของสื่อมวลชนกลับใช้สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและแสวงหาประโยชน์ทางการค้าเป็นส่วนใหญ่ โดยรัฐปล่อยให้มีการผูกขาดการผลิตรายการซึ่งเนื้อหาสาระส่วนใหญ่หนักไปในทางด้านบันเทิงและโฆษณา รายการทางด้านข่าวและความรู้มีน้อย รายการบันเทิงและโฆษณาจะมีลักษณะมอมเมาโฆษณาชวนเชื่อ สร้างความต้องการต่อสินค้าที่ไม่เป็นประโยชน์และไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รายการส่วนใหญ่เป็นรายการที่ไม่มีคุณภาพ มีแต่ผลเสียที่กระทบต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพราะสร้างค่านิยมที่ผิด ๆ ให้เกิดขึ้น การผูกขาดรายการและการจัดรายการที่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทำให้ประชาชนผู้บริโภค ไม่มีโอกาสเลือกสรรสื่อมวลชนที่เหมาะสม ตกอยู่ในสภาพที่จำยอมต้องบริโภคในสิ่งที่มีอยู่

มีข้อน่าสังเกตว่าเคยมีงานวิจัยที่สำรวจความสนใจในการรับฟังรายการวิทยุของเด็กอายุระหว่าง 10 - 15 ปี และพบว่า ความสนใจของเด็กมีลักษณะสวนทาง

กับเนื้อหาสาระของรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่จัด ๆ อยู่ อย่างสิ้นเชิง คือในขณะที่รายการเกือบทั้งหมดมุ่งเสนอ รายการบันเทิงที่ไม่ประเทืองสติปัญญาและโฆษณาสินค้าที่มอมเมา มีรายการข่าว และความรู้เป็นเพียงกระสายแต่ข้อสรุปที่ได้มาจากงานวิจัย คือ เด็กชอบรายการ ที่ให้ความรู้มากที่สุด ข่าวและบันเทิงในระดับปานกลาง และสนใจรายการโฆษณาน้อยที่สุด²³ และมีงานวิจัยหลายชิ้นซึ่งทำในปีต่าง ๆ กันพบข้อสรุปอย่างเดียวกันว่ารายการข่าวเป็นรายการวิทยุที่ประชาชนชอบฟังมากที่สุด รองลงมาเป็นความรู้สารคดีและวิชาชีพ²⁴

ส่วนสภาพของปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาทางอ้อม โดยผ่านนันทนาการ อันได้แก่ เครื่องเล่นและของเล่น เด็ก ดนตรีและกิจกรรมดนตรี เกมและกีฬา และบริการ และสถานพักผ่อนหย่อนใจนั้นพอสรุปได้ว่า ปัจจุบันเด็กไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนยังขาดแคลนของเล่นที่ไม่เป็นอันตรายและสร้างเสริมสติปัญญา ทั้งนี้เนื่องจากของเล่นเหล่านี้มักเป็นสินค้าต่างประเทศที่มีราคาแพง ของเล่นที่ผลิตในประเทศส่วนใหญ่จะเป็นอันตรายต่อร่างกายของเด็ก เพราะผลิตขึ้นโดยไม่มีการควบคุม มีการใช้สารเคมีที่เป็นพิษต่าง ๆ เจือปนอยู่ ในด้านดนตรีและกิจกรรมดนตรีนั้นสรุปได้ว่านับวันเพลงกล่อมเด็กซึ่งเป็นนันทนาการที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านสังคมแก่เด็กมากก็นับว่าแต่ละสูญหายไป ทั้งนี้เพราะไม่มีการอนุรักษ์และอิทธิพลของวิทยุกระจายเสียง การขับร้องและเล่นเครื่องดนตรีโดย

เฉพาะเพลงและดนตรีไทยมีอยู่น้อย เพราะไม่ได้รับการส่งเสริมจากทั้งทางบ้าน ทางโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมอื่น เครื่องดนตรีสากลเริ่มแพร่หลายมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการส่งเครื่องดนตรีจากต่างประเทศปีละมาก ๆ และเฉพาะเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้เล่นเครื่องดนตรีราคาแพงเหล่านี้ สำหรับสภาพของโอกาสในการเล่นเกมและกีฬาสำหรับเด็กยากจนกับเด็กรวยก็อยู่ในลักษณะเดียวกันกับโอกาสในเรื่องการเล่นดนตรีดังกล่าวแล้ว คือเครื่องมือเครื่องใช้ในการเล่น

เกมและกีฬาส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากต่างประเทศที่เด็กยากจนไม่มีโอกาสได้เล่น นอกจากนี้ความจำเป็นทางเศรษฐกิจยังทำให้เด็กเหล่านี้ไม่สามารถปลีกเวลาไปเล่นกีฬาได้ ไม่เหมือนกับเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีที่ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการเล่นกีฬาและส่งเสริมให้เล่นอย่างเต็มที่

สำหรับจำนวนบริการและสถานพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งจัดให้ประชาชนมีโอกาสดวงหาความรู้และการพักผ่อนหย่อนใจเท่าที่มีอยู่นั้นนับว่าน้อยมาก และมีจำนวนน้อยจนเป็นที่น่าเศร้าใจ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานอบายมุขต่าง ๆ กล่าวคือในขณะที่ประเทศไทยมีสวนสัตว์อยู่ 3 แห่ง มีอุทยานแห่งชาติ 14 แห่ง วนอุทยาน 31 แห่ง และมีพิพิธภัณฑ์ของทางราชการรวมทั้งประ

²³จิราภรณ์ สีหวงศ์, ความสนใจของเด็กในการรับฟังรายการวิทยุที่จัดขึ้นเพื่อเด็ก วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521 อ้างถึง ในประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย, คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรียกการเลี้ยงดูและอบรม, โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า 46 ต่อไปจะอ้างว่า ประมวลผลงานวิจัยฯ

²⁴ ประมวลผลงานวิจัยฯ, หน้า 50

เทศ 14 แห่ง มีสนามเด็กเล่นในกรุงเทพมหานครอยู่ 23 แห่ง และมีสวนสาธารณะอยู่เพียง 5 – 6 แห่ง คิดเป็นเนื้อที่เพียงร้อยละ 0.10 ของเนื้อที่ของกรุงเทพมหานครทั้งหมด แต่ปรากฏว่าเฉพาะกรุงเทพมหานครเพียงจังหวัดเดียวมีโรงบิลเลียดอยู่ประมาณ 1,549 แห่ง และมีสถานบริการถึง 655 แห่ง นอกจากนี้สถิติสถานบริการเรีงรมย์ที่วราฯออกาณาจักรปี 2523 ของกรมตำรวจยังเปิดเผยว่ามีบาร์และไนท์คลับ 4,314 แห่ง ชองหรือสำนักหญิงค้าประเวณี 6,367 แห่ง สถานบริการอาบ อบ นวด 1,589 แห่ง โรงแรมหรือโรงแรมม่านรูดที่มีการค้าประเวณี 2,139 แห่ง และสถานบริการอื่น ๆ ที่มีการค้าประเวณี 2,562 แห่ง สถานบริการเหล่านี้เปิดดำเนินการโดยเสรีโดยที่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องไม่ได้เข้มงวดกวดขันเลย

จากสภาพของปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้เห็นนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวสรุปเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสติปัญญาว่า เด็กไทย (ในกรุงเทพฯ) มีระดับการพัฒนาสติปัญญาช้ากว่าเด็กต่างประเทศ ประมาณ 1 – 3 ปี และเด็กไทยในชนบทมีพัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าเด็กในกรุงเทพฯ 1 – 3 ปี และเด็กที่มาจากครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี มีความโน้มเอียงที่จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าเด็กจากครอบครัวที่ฐานะเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่ดี

5.3 สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิในการพัฒนาอาชีพ

ในขณะที่ปฏิญญาสากลบัญญัติรับรองว่า “เด็กและเยาวชนพึงได้รับการปกป้องให้รอดพ้นจากการถูกทอดทิ้ง พ้นจากความโหดร้ายทารุณ จากการถูกข่มเหงรังแกและเอารัดเอาเปรียบทุกรูปแบบ เด็กจะต้องไม่มีสภาพเป็นสินค้าไม่ว่ารูปแบบใด ต้องไม่มีการรับเด็กเข้าทำงานก่อนวัยอันสมควร เด็กและเยาวชนจะต้องไม่ถูกบีบบังคับ หรือได้รับอนุญาตให้ทำงานหรือประกอบอาชีพซึ่งจะก่อให้เกิดผลร้ายต่อสุขภาพของเด็กหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางด้านกายภาพ สติปัญญา และทาง

จิตใจของเด็กและเยาวชนนั้น” และในขณะที่แผนเด็กฯ และแผนเยาวชนต่างก็กำหนดว่า เด็กและเยาวชนจะต้องมีโอกาสศึกษาหาความรู้เพื่อเตรียมตัวและพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเท่าที่มีอยู่แสดงให้เห็นสภาพที่น่าเป็นห่วงว่าโอกาสของเยาวชนไทยในการเตรียมตนเองเพื่อการพัฒนาอาชีพจะมีอยู่น้อยเพียงใด แผนเยาวชนฯ ระบุข้อมูลที่สอดคล้องกับแผนเด็กฯ ที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมากไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน และเยาวชนส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาตอนต้นเท่านั้น เมื่อไม่มีโอกาสศึกษาต่อก็ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุยังน้อย เยาวชนเหล่านี้แม้จะมีงานทำแล้วแต่ส่วนใหญ่เป็นการทำงานต่ำระดับ คือมีรายได้น้อย และหรือชั่วโมงทำงานต่ำ ทั้งนี้เพราะไร้ฝีมือ หรือขาดปัจจัยสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีเยาวชนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่มีการทำงาน และแนวโน้มของอัตราการว่างงานทั้งในรูปของการว่างงานโดยเปิดเผย และการทำงานต่ำระดับนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น และเป็นปัญหาต่อเยาวชนทั้งที่มีการศึกษาน้อยและการศึกษาสูง ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรเยาวชนที่ไม่ได้สัดส่วนกันกับการเพิ่มของงาน

การที่เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุน้อย ในขณะที่ยังไม่มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ และไม่มีความรู้ความชำนาญที่จะไปต่อรองกับนายจ้าง นำไปสู่ปัญหาแรงงานเด็ก ซึ่งกำลังเป็นปัญหาสังคมที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน บทความในส่วนนี้สรุปมาจากงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาแรงงานเด็กที่ผู้เขียนมีส่วนเกี่ยวข้อง 3 เรื่อง และจากประสบการณ์ในการทำงานเรื่องแรงงานเด็กในศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็กของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ทั้งนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพและความร้ายแรงของปัญหาการขูดรีด และเอารัดเอาเปรียบแรงงานเด็กและปัญหาเกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ งานวิจัย 3 เรื่องนี้คือ

1. การใช้แรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร (2523)

2. การใช้แรงงานเด็กที่ถูกบังคับ : ศึกษาเฉพาะกรณีของเด็กและเยาวชนหญิงที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณี (2524)

3. สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนที่ส่งเด็กมาทำงานในเมืองมาก (2525)

งานวิจัยเรื่องการใช้แรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมฯ ศึกษาสภาพการทำงานและปัญหาของแรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมในกรุงเทพมหานคร กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาคือ เด็กชายและหญิงที่อายุไม่เกิน 15 ปี วิธีการศึกษา ใช้ทั้งวิธีการสุ่มตัวอย่างและศึกษาเฉพาะกรณี งานอุตสาหกรรมที่สำรวจคือ งานในโรงงานทอผ้าและก่อสร้าง งานพาณิชยกรรมที่สำรวจได้แก่ งานรับใช้ในร้านอาหาร งานปั้มน้ำมัน และงานกระเป๋ารถเมล์เล็ก จำนวนเด็กในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 115 คน

งานวิจัยเรื่องการใช้แรงงานเด็กที่ถูกบังคับ : ศึกษาเฉพาะกรณีของเด็กและเยาวชนหญิงที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณี เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยศึกษาเด็กและหญิง จำนวน 22 คนที่กำลังรับการสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชนในช่วงเวลา 2 เดือน ที่ทำการเก็บข้อมูล งานนี้ศึกษาสภาพการทำงานของเด็กและหญิงอายุต่ำกว่า 18 ปีลงมาที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณี รวมทั้งศึกษาถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมก่อนเข้าสู่อาชีพ วิธีการบังคับ หลอกลวง บุคคลที่ได้รับประโยชน์ มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และผลกระทบที่มีต่อร่างกายและจิตใจของหญิง

งานวิจัยเรื่องสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนที่ส่งเด็กมาทำงานในเมืองมาก เป็นการศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการส่งเด็กมาใช้แรงงานมากที่สุดในรอบปีที่ผ่านมา โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวที่ส่งและไม่ส่งเด็กไปทำงานเพื่อ

ให้ทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ต้องออกจากบ้านไปทำงาน สภาพการทำงานของเด็ก ผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิต การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของครอบครัวจากการทำงานของเด็ก การศึกษาใช้ทั้งวิธีสุ่มตัวอย่างและการศึกษาเฉพาะกรณี

ผลสรุปจากงานวิจัย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่ใช้แรงงาน งานวิจัยเรื่องการใช้แรงงานเด็กในอุตสาหกรรมฯ พบว่า มีเด็กอายุ 14 – 15 ปีมากที่สุด (ร้อยละ 69) อีกร้อยละ 26 เป็นเด็กที่อยู่ในวัย 13 ปี และอีกร้อยละ 5 เป็นเด็กอายุ 12 ปี งานวิจัยโสภณีเด็กพบว่า มีช่วงอายุ 15 – 16 ปีมากที่สุด (ร้อยละ 55) อีกร้อยละ 35 เป็นหญิงในช่วงอายุ 17 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 10 เป็นเด็กในช่วงอายุ 13 – 14 ปี ช่วงอายุนี้นี้หมายถึงช่วงอายุของเด็กในขณะที่ถูกสัมภาษณ์ ไม่ใช่ช่วงอายุที่เริ่มค้าประเวณี ทั้งนี้เพราะเด็ก ๆ เหล่านี้ได้ผ่านการถูกลงโทษและถูกฝึกรบมในสถานสงเคราะห์มาช่วงหนึ่งแล้วก่อนที่จะมีการทำวิจัย ดังนั้นอายุในขณะที่เริ่มค้าจะต้องน้อยกว่านี้ สำหรับงานวิจัยที่บุรีรัมย์ก็ได้ข้อมูลที่คล้ายคลึงกันว่าเด็กเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่อายุยังน้อย

ทางด้านระดับการศึกษาพบว่า เด็กส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ คือจบเพียงประถมปีที่ 4 มีเด็กเป็นจำนวนมากที่ไม่จบแม้กระทั่งประถม 4 และในงานเรื่องโสภณีเด็กพบว่า มีเด็กหลายคนที่ไม่เคยได้รับการศึกษาในระบบเลย และด้วยความยากจนของครอบครัวทำให้เด็กที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้วไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ

2. สาเหตุของการเข้าสู่ตลาดแรงงาน งานวิจัยทั้ง 3 เรื่องได้ข้อสรุปที่ตรงกันว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานคือ ปัจจัยในทางเศรษฐกิจโดยประชากรในกลุ่มเป้าหมายจะให้เหตุผลของการเข้ามาทำงานว่า มีฐานะยากจนต้องการช่วยเหลือพ่อแม่ งานวิจัยที่บุรีรัมย์ซึ่งศึกษาสภาพเศรษฐกิจของสังคมและชุมชนผ่านทางที่ส่งเด็กมาทำงานให้ภาพที่ยังชัดเจนขึ้นว่า แรงผลักดัน

ด้านในทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจของพ่อแม่ และต่อตัวเด็กเองที่ออกมาทำงาน เหตุผลเพราะมีที่นาทำกินน้อย แต่ได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวเพราะเป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ คือมีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปข้าวที่ผลิตได้มีเพียงพอสำหรับบริโภคเพียง 1 - 4 เดือนเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องส่งลูกคนโตที่พอจะทำงานได้แล้ว ออกมาเพื่อลดปากท้องที่จะต้องเลี้ยงดู และเพื่อหารายได้เพิ่มเติม

งานวิจัยเรื่องโสเภณีเด็กที่ถูกบังคับได้ข้อสรุปอย่างเดียวกัน คือเด็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรหรือกรรมกร เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ รายได้ไม่เพียงพอ ผู้มาค้าประเวณี มักจะเป็นบุตรคนที่ 1 หรือที่ 2 ซึ่งจะต้องเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการช่วยพ่อแม่ทำงาน ไม่ค่อยได้รับการศึกษา และต้องหางานทำเพื่อแบ่งเบาภาระทางครอบครัว ในจำนวน เด็ก 22 คน ที่ศึกษามีทั้งผู้ที่เข้าสู่การค้าประเวณีทันทีและผู้ที่เป็นประกอบอาชีพอื่นก่อน ทั้งสองกลุ่มถูกหลอกลวงหรือบีบบังคับให้ค้า วิธีการหลอกลวงคือหลอกว่าจะหางานที่มีรายได้ดี

ให้ทำ

ในการศึกษาพบว่า นอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ผลักดันให้เด็กออกมาทำงาน ในบางรายก็มีปัจจัยทางด้านส่วนตัวบ้าง คืออยากจะมาเห็นแสงสีและความเจริญของเมืองหลวง จึงตัดสินใจออกจากบ้านมา อย่างไรก็ตามในรายเหล่านี้มักจะมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยร่วมอยู่ด้วย

3. สภาพการทำงาน งานวิจัยพบว่าเด็กส่วนใหญ่ต้องทำงานวันละหลายชั่วโมง คือร้อยละ 98.3 ของเด็กในงานวิจัยเรื่องแรงงานเด็กในอุตสาหกรรมฯ ทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง อีกร้อยละ 32 ทำงานเกินวันละ 13 ชั่วโมง เด็กร้อยละ 52 ไม่มีวันหยุดประจำสัปดาห์เลยแม้แต่วันเดียว แรงงานเด็กจากบุรีรัมย์มีสภาพการทำงานคล้าย ๆ กัน และได้พบเด็กอายุ 11 ขวบ ที่ทำงานเป็นเด็กรับใช้ในร้านขายก๋วยเตี๋ยวในตลาดได้รุ่ง ซึ่งมีเวลาอนเพียงวันละ 4 ชั่วโมงเท่านั้น เด็ก ๆ เหล่านี้ไม่ได้รับค่าล่วงเวลา และในงานโสเภณีเด็กพบว่ามีหลายรายที่ไม่ได้หยุดงานแม้กระทั่งเวลาที่มีประจำเดือน โสเภณีเด็กเกือบทั้งหมดถูกกักขัง ควบคุมตัว และถูกข่มขืนในกรณีนี้

ไม่ยอมทำตามคำสั่ง

4. คำตอบแทนในการทำงาน งานวิจัยเรื่องแรงงานเด็กในอุตสาหกรรมฯ พบว่า เด็กกว่าครึ่ง (ร้อยละ 52.1) ได้รับค่าจ้างไม่เกิน 20 บาทต่อวัน จะมีแต่เด็กในงานก่อสร้างเท่านั้นที่มีรายได้สูงกว่านี้ เมื่อเปรียบเทียบคำตอบแทนที่เด็กได้และชั่วโมงการทำงานแล้วจะพบว่ารายได้ต่อชั่วโมงของเด็กเหล่านี้ได้ไม่ถึงชั่วโมงละ 1 บาท งานโสเภณีเด็กพบว่าเด็กไม่ได้รับคำตอบแทนในการทำงานของคนเลยหรือได้รับน้อยมาก (ไม่ถึงร้อยละ 20 หรือระหว่างร้อยละ 20 - 50 ของรายได้ที่แจกจ่าย) ส่วนใหญ่มักจะจ่ายเป็นเบี้ยเลี้ยงประจำวัน เช่น วันละ 5 บาท หรือประจำอาทิตย์ ๆ ละ 20 บาท ซึ่งเด็กจะต้องใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ทั้งนี้โดยไม่น่าถึงถึงว่าเด็กจะรับแจกวันละกี่คน

5. ผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของเด็ก โสเภณีเด็กจะได้รับผลกระทบทางร่างกายและจิตใจจากการทำงานมากที่สุด ทางกายจะเป็นเรื่องของความเจ็บป่วยและโรคซึ่งเกิดจากการถูกบังคับให้ค้าประเวณี เช่น อาการอักเสบของมดลูก และรุนแรงถึงขนาดต้องตัดมดลูกทิ้ง 1 ราย หรือการติดเชื้อกามโรค โสเภณีเด็กส่วนใหญ่จะต้องกินหรือฉีดยาคุมกำเนิดติดต่อกันเป็นระยะเวลาานาน ทำให้มีผลกระทบต่อการมีประจำเดือนของเด็กด้วยคือมีอยู่รายหนึ่งซึ่งถึงแม้ว่าจะหยุดใช้ยาคุมกำเนิดตั้งแต่ออกจากสถานค้าประเวณีแล้วถึง 2 ปี ก็ยังไม่เคยมีประจำเดือนอีกเลย ทางด้านจิตใจนั้นเด็กก็ได้รับความกระทบกระเทือนมากเพราะต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องจำยอมต่อการบีบบังคับให้ทำงาน ต้องอดทนต่อแขกที่เมาเหล้า หยาบคาย บ้างก็มีความวิตถารในทางเพศ สภาพเหล่านี้ทำให้เด็กหดหู่หมดกำลังใจอยากในชีวิตถึงขนาดมีรายหนึ่งที่พยายามฆ่าตัวตายหลายครั้ง

ส่วนสภาพการทำงานที่ตรากตรำวันละหลายชั่วโมงของเด็กในงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมก็เป็น ที่เห็นได้ชัดว่าจะมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของเด็กเพียงไรที่ต้องทนทำงานอยู่นานเป็นสิบ ๆ ชั่วโมง

ในสภาพการทำงานไม่ดี และลักษณะการทำงานที่จำเจ ซ้ำซาก นำเบื่อหน่าย เช่น การทำงานในโรงงานทอผ้า หรือเป็นกระเป่ารถเมล์เล็ก ซึ่งต้องตะโกนเรียกคนโดยสารอยู่บนรถเที่ยวแล้วเที่ยวเล่าท่ามกลางความร้อนของอากาศและกลิ่นควันจากท่อไอเสีย นอกจากนี้งานวิจัยเรื่องแรงงานเด็กจากบุรีรัมย์ยังพบว่าเด็กหญิงที่ต้องทำงานรับใช้ในบ้านก็มีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจสูง ถ้าไปพบนายจ้างที่โหดร้ายทารุณซึ่งชอบใช้วิธีการลงโทษเด็กอย่างรุนแรง เช่น ตะเี หรือบังคับให้ยืนตากแดดทั้งวัน เป็นต้น

6. การบังคับใช้กฎหมายในการคุ้มครองแรงงานเด็ก งานวิจัยเรื่องแรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมฯ และแรงงานเด็กจากบุรีรัมย์ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่า นายจ้างส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานในเรื่องการจ่ายค่าจ้าง ซึ่งตามกฎหมายลูกจ้างเด็กจะต้องได้รับความคุ้มครองในเรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเหมือนแรงงานโดยทั่วไป แต่ปรากฏว่าเด็กได้รับค่าจ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หรือในบางรายก็ไม่ได้รับค่าจ้างเลย เด็กไม่ได้รับค่าล่วงเวลาซึ่งตามกฎหมายจะต้องได้รับมากกว่าอัตราค่าจ้างปกติ เด็กต้องทำงานเกินจำนวนชั่วโมงที่กฎหมายกำหนดไว้ นายจ้างไม่จัดสวัสดิการให้แก่ลูกจ้าง และในกรณีที่เด็กเจ็บป่วยจากการทำงานนายจ้างก็ไม่ดูแลรักษา ฯลฯ อย่างไรก็ตามก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการดำเนินคดีแก่นายจ้างแต่อย่างใด และเท่าที่สำรวจเด็กส่วนใหญ่ มักจะบอกว่าไม่เคยเห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปตรวจสอบสภาพการทำงานของเด็กเลย

สำหรับการบังคับให้เด็กค้าประเวณีนั้นเป็นการกระทำความผิดที่ละเมิดต่อกฎหมายอาญาหลายฐานความผิด เช่น ล่อลวงเด็กและหญิงไปเพื่อการอนาจาร กักขังหน่วงเหนี่ยวทำให้เสื่อมอริสระภาพ ฯลฯ และยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณีอีกด้วย แต่ไม่มีการดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะละเลยเพิกเฉยเสียไม่ทำการจับกุม เว้นแต่จะมีคำสั่งให้มีการปราบปรามเป็นครั้งคราวจึงจะมีการ

ทะเลาะสถานค้าประเวณีและนำผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องมาดำเนินคดี อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ถูกดำเนินคดีส่วนใหญ่จะเป็นเด็กหรือหญิงผู้ค้า ส่วนเจ้าของสถานค้าประเวณี เอเจนต์ แมงดาจะสามารถ “หลบหนี” จากการจับกุมไปได้ทุกครั้งและถึงแม้ว่าจะมีการทะเลาะโรงแรมหรือทะเลาะช่องแล้ว กิจการค้าประเวณีก็ยังดำเนินต่อไปอย่างปกติ สภาพเช่นนี้ทำให้เด็กที่ได้รับการช่วยเหลือออกมาแล้วเกิดความรู้สึกหวาดกลัวว่าตนเองและครอบครัวจะถูกทำร้าย และทำให้เด็กเข้าใจว่าตำรวจเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้จากการค้าประเวณี

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ยืนยันผลของการศึกษาและวิจัยในงานอื่น ๆ เกี่ยวกับสาเหตุที่เด็กต้องเข้ามาสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร สภาพการใช้แรงงานที่เอารัดเอาเปรียบอย่างไม่เป็นธรรมต่อเด็กตลอดจนผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของเด็ก ผลที่ได้จากการศึกษาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ทางสิทธิมนุษยชนของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ซึ่งความอดอยากขาดแคลนทำให้ไม่สามารถที่จะเรียนจบแม้กระทั่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โอกาสที่จะได้ศึกษาต่อเพราะจะต้องออกมาทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว เด็ก ๆ เหล่านี้ไม่ได้มีโอกาสให้มีการพัฒนาระดับสติปัญญาอันสมบูรณ์เหมือนเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ต้องออกจากบ้านมาตั้งแต่อายุน้อยเพื่อมาต่อสู้และรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองในท่ามกลางคนแปลกหน้าและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่เหมาะสม เราจะเห็นได้ว่า การเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็กเหล่านี้ตกอยู่ในสภาพถูกผลักดันหรือบีบบังคับมากกว่าที่จะมีความพร้อม และเป็นสภาพที่ต้องไปตายเอาดาบหน้าจริง ๆ ชะตาชีวิตของเด็กจึงฝากไว้กับความมีหรือไม่มีมนุษยธรรมของสำนักงานจัดหางานหรือนายจ้างโดยแท้ งานวิจัยเรื่องโสเภณีเด็กที่ถูกบัง

คับแสดงให้เห็นถึงการที่เด็กต้องตกอยู่ในสภาพสินค้าซึ่งมีสถานะเป็นเพียงวัตถุจำเริญในทางเพศที่ผลิตรายได้ อย่างมากมายให้แก่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเอกชนและกลไกของรัฐ เด็กถูกละเมิดสิทธิต่อเนื่องตัวร่างกาย ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ แต่การทำงานในลักษณะนี้ให้อะไรแก่เด็กเป็นการตอบแทนบ้าง ไม่ให้อะไรแก่เด็กเลย มีแต่จะทำลายชีวิตและอนาคตของเด็กให้มีมดนมจมปลัดถล่มทุกวัน การใช้เด็กหญิงเป็นวัตถุที่แสดงออกในทางเพศเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ก็ดี การเล้ามสอนให้เด็กและเยาวชนทำผิดกฎหมายตั้งแต่เด็กก็ดี เป็นการผลิตโสเภณีและอาชญากรในอนาคตโดยแท้

นับวันแรงงานเด็กก็จะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มมากขึ้น ถ้าดูตัวเลขของเด็กชายอายุ 10 - 14 ปี ซึ่งไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ในปี 2524 จะมีอยู่ถึง 1.4 ล้านคน เด็ก ๆ เหล่านี้ย่อมจะต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน กระจุกกระจายกันอยู่ตามภาคการจ้างงานต่าง ๆ รัฐมีนโยบายต่อปัญหานี้อย่างไร และมีอะไรเป็นหลักประกันความปลอดภัยในการทำงานและสภาพการทำงานและสภาพการทำงานที่มีมนุษยธรรมบ้าง หรือจะปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามชะตากรรมอย่างที่เคยเป็นมาแล้ว

5.4 สถานการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคม วัฒนธรรมและจริยธรรม

นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชนกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคม วัฒนธรรม และจริยธรรมของเยาวชนไว้อย่างค่อนข้างจะเป็นอุดมคติ กล่าวคือ ได้กำหนดไว้ว่า “เยาวชนพึงมีโอกาสในการพัฒนาบุคลิกภาพให้มีคุณค่า และมีการสร้างสรรค์... เยาวชนพึงพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต พึงมีโอกาสพัฒนาตนเองด้านสุนทรียภาพ... พึงมีความรับผิดชอบในการสืบเนื่องทางวัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของชาติรู้จักคัดเลือกรักษาและพัฒนาสมบัติวัฒนธรรม อันเป็นมรดกและอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ... เยาวชนพึงยึดถือในเรื่องความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม โดยให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนต่อสังคม... ในการดำรงชีวิตและในด้าน

การพิจารณาสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชนจะพิจารณาอย่างโดดเด่นแยกออกจากสิทธิมนุษยชนของพ่อแม่ไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเริ่มต้นแห่งชีวิตไม่อยู่ในสภาพที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิต่าง ๆ โดยลำพังตนเองได้

ความสัมพันธ์กับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นรูปใด ๆ ให้มีคุณธรรม กำกับตนเองทั้งกาย วาจา และใจ” ปัญหาที่น่าจะพิจารณาในที่นี้คือ ในสภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้ เอื้ออำนวยให้เยาวชนมีโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพในด้านนี้ของตนได้อย่างไร

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเยาวชนในด้านนี้ประกอบด้วย “อาหาร” สำคัญ 3 ประการคือ อาหารกายเพื่อให้เยาวชนดำรงชีวิตอยู่อย่างแข็งแรงมีสมดุลย์ทางด้านร่างกาย อาหารใจได้แก่ ความรัก ความทนถนอมเอาใจใส่ของพ่อแม่ และอาหารสมองซึ่งได้แก่การศึกษาอบรม บัณฑิตต่าง ๆ ที่จะมีส่วนสำคัญต่อความเจริญงอกงามทางสติปัญญาแก่เยาวชนรวมตลอดไปจนถึงการอบรมปลูกฝังและแบบอย่างอันดีงาม อันจะทำให้เยาวชนเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม เกิดความหวงแหนและแรงบันดาลใจที่จะสงวนและสืบทอดวัฒนธรรม มีแนวทางที่ชัดเจนที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณธรรม และจริยธรรม สภาพที่ดำรงอยู่ปัจจุบันนี้จะไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาเช่นนี้เท่าไรนัก ทั้งนี้เพราะเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศมาจากครอบครัวที่พ่อแม่ต้องดิ้นรนดิ้นปากกัดเพื่อหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ซึ่งทำให้มีผลกระทบมาถึงการขาดแคลนอาหารกาย

และอาหารใจ และไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาบุคลิกภาพที่หนักแน่นมั่นคงได้ ในด้านของการพัฒนาสติปัญญา และมันสมองก็ขาดแคลนบริการทางด้านการศึกษาอบรมที่มีปริมาณและคุณภาพอย่างเพียงพอ อีกทั้งสื่อและบริการต่าง ๆ ก็ไม่ได้ถูกใช้ไปในทางเสริมสร้างสติปัญญา แต่ถูกใช้ไปในทางที่จะกระตุ้นยั่วให้เกิดกิเลสต่าง ๆ มากมายหลายประการ ยิ่งไปกว่านั้นบ้านเมืองใหญ่ ๆ ก็จะเต็มไปด้วยสถานอบายมุขมากมายหลายประเภทที่เปิดดำเนินการโดยปราศจากการควบคุมตรวจสอบ สังคมขาดแคลนบุคคลผู้ที่จะสามารถยึดถือเป็นแบบอย่างของความดีงาม ค่านิยมที่คิดยึดอยู่กับอำนาจ เงินตรา และวัตถุเป็นอิทธิพลที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ในขณะนี้ และภายใต้บรรยากาศที่วุ่นวายสับสนเช่นนี้ คงจะเป็นการยากลำบากที่จะตั้งความหวังและเรียกร้องให้เยาวชนมีคุณภาพดังกล่าวมาข้างต้น

6. ความลงท้าย

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ถ้าแม่เอกสารทางราชการเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนของประเทศไทยจะยอมรับสิทธิต่าง ๆ ของเยาวชนตามที่บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของเยาวชน แต่ในความเป็นจริงอาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชนในประเทศไทยยังอยู่ในสภาพที่ไม่น่าพึงพอใจ ข้อมูลต่าง ๆ ดังที่ยกมากล่าวในข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาอันเป็นอุปสรรคในการพัฒนาเยาวชนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ สังคม บุคลิกภาพ จริยธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนการเตรียมอาชีพ

ปัญหาที่น่าจะพิจารณาต่อไปคือปัญหาที่ว่าบุคคลหรือสถาบันใดมีความรับผิดชอบ หรือมีส่วนกำหนดสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิของเยาวชน ผู้เขียนเห็นว่าผู้รับผิดชอบในเบื้องต้นคือ พ่อแม่ ดังนั้น การพิจารณาสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชนจะพิจารณาอย่างโดดเด่นแยกออกจากสิทธิมนุษยชนของพ่อแม่ไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเริ่มต้นแห่งชีวิตไม่อยู่ในสภาพที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิ

แนวทางในการแก้ปัญหาจึงต้องดำเนินไปในทิศทางที่จะต้องทำให้สิทธิมนุษยชนของพ่อแม่ปรากฏเป็นจริงขึ้น อันจะส่งผลโดยตรงต่อสิทธิต่าง ๆ ของลูก

ต่อไปจึงพื้นฐานในการดำรงชีพโดยลำพังตนเองได้ พ่อแม่หรือผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้เอื้อให้เกิดสิทธิต่อเยาวชน ถ้าพ่อแม่ยากจนจนขั้นแล้ว ขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพก็ย่อมจะส่งผลต่อการดำรงชีพ การศึกษา ตลอดจนการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ของบุตรด้วย * นอกเหนือจากพ่อแม่ก็คือรัฐซึ่งจะต้องทำหน้าที่ให้บริการทางด้านต่าง ๆ เช่น การรักษาพยาบาล การให้การศึกษอบรรวมตลอดไปจนถึงการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมก็จะหล่อหลอมเยาวชนไปในแนวทางที่ต้องการ และในกรณีที่พ่อแม่ไม่อยู่ในฐานะที่จะเลี้ยงดูบุตรได้ รัฐก็ต้องทำหน้าที่นี้แทน

ในขณะที่พ่อแม่ส่วนใหญ่ทั้งที่อยู่ในเมืองและในเขตชนบทยังอยู่ในสภาพยากไร้ และในขณะที่รัฐยังไม่สามารถที่จะให้หลักประกันและความมั่นคงในชีวิต แม้แต่กับประชาชนในวัยผู้ใหญ่ สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของเยาวชนไทยก็มีแต่จะเลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ แนวทางในการแก้ไขปัญหาก็ต้องดำเนินไปในทิศทางที่จะต้องทำให้สิทธิมนุษยชนของพ่อแม่ปรากฏเป็นจริงขึ้นอันจะส่งผลโดยตรงต่อสิทธิต่าง ๆ ของลูก และในขณะที่เดียวกันรัฐก็ต้องทำหน้าที่กำกับดูแลให้ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เป็นไปในแนวทางที่จะเอื้อให้เยาวชนมีโอกาสพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมาย

หมายที่แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนได้วางไว้ ต่อเมื่อเงื่อนไขเกี่ยวกับพ่อแม่และรัฐเป็นไปดังที่กล่าวมาแล้วนี้เท่านั้น สิทธิมนุษยชนของเยาวชนไทยจึงจะปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้ และเมื่อนั้นภาระหน้าที่ของบรรดองคกรเยาวชนทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มูลนิธิเด็ก มูลนิธิดวงประทีป ฯลฯ ในการเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิของเด็กก็ควรจะเสร็จสิ้นลงในระดับหนึ่ง ●

* ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับการต่อต้านการทำแท้งโดยยกเหตุผลว่า การทำแท้งเป็นการละเมิดสิทธิต่อชีวิตซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนของเด็กทารก ทั้งนี้เพราะสิทธิของทารกไม่อาจเป็นจริงจึงได้โดยปราศจากพ่อแม่ตามเหตุผลที่ยกมากล่าวข้างต้น